

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่ใช้สำหรับการศึกษางานวิจัยเรื่อง ค่านิยมและทัศนคติทางเพศที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง ได้เลือกแนวคิดเกี่ยวกับสตรีศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ โดยมีเหตุผลในการเลือกใช้ทฤษฎีนี้ว่า เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิง ในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาในเรื่องของพฤติกรรมและความนึกคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีค่านิยมและทัศนคติที่แตกต่างกัน 3 กลุ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับสตรีศึกษา

กาญจนา แก้วเทพ (2535) ได้จัดแบ่งทฤษฎีสตรีศึกษาออกตามจุดยืนใหญ่ ๆ ได้เป็น 2 กลุ่มทฤษฎีดังนี้ คือ

1. System Approach แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้จะมองดูผู้หญิงในฐานะระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ที่ถูกกำหนดมาให้เหมาะสมกับเพศ ในระบบนี้จะกำหนดการแบ่งงานกันทำ และแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะทางชีววิทยา ฉะนั้น ในเมื่อเพศหญิงเป็นเพศที่ต้องตั้งครรภ์ จึงต้องมีหน้าที่ในการเป็นมารดาด้วย

แต่เมื่อระบบใหญ่มีการเปลี่ยนแปลง ระบบย่อยจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนด้วยเช่นกัน ฉะนั้นในระบบสมัยใหม่ที่ต้องการให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน เช่น เป็นแม่บ้านทันสมัยที่ทำงานนอกบ้านและเลี้ยงลูกด้วย

2. Feminist Approach แนวคิดนี้ เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศมาตั้งแต่สังคมในอดีต

จนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ ก็ยังเป็นปัญหาอยู่

ทุกวันนี้ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชายปรากฏอยู่ในทุกแห่ง ของสังคม ตั้งแต่ในครอบครัวจนถึงที่ทำงาน หรือการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ชายจะเป็นผู้ คุมอำนาจ เป็นฝ่ายอยู่เหนือเพศหญิง การที่เพศชายเป็นใหญ่ ทำให้เกิดอคติทางเพศนั้น ได้ ก่อให้เกิดขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี ดังนี้

2.1 พวกที่เห็นว่า ควรปรับปรุงตัวผู้หญิงให้ดีขึ้น แต่จะไม่แตะต้องความไม่ เสมอภาคระหว่างเพศ ซึ่งไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องคัดค้านระบบที่มีอยู่ แต่อาจเรียกร้อง โอกาสที่จะพัฒนาตัวผู้หญิงเองให้ดีขึ้น เช่น การจัดหางานให้ผู้หญิงทำเวลาว่าง

2.2 Reform feminist เป็นแนวคิดที่เริ่มมองเห็นความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างเพศในสังคม แต่เห็นว่าปัญหาที่มีอยู่สามารถแก้ไขได้ภายในระบบสังคมที่มีอยู่ ดัง นั้นแนวทางของกลุ่มปฏิรูปนี้ คือเรียกร้องหาโอกาสที่เท่าเทียมกันในเรื่องของการก้าว หน้าด้านวิชาชีพ แต่จะไม่วิจารณ์ระบบสังคมและไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่มีอยู่

2.3 Marxist feminist แนวทางนี้เห็นว่าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบ สังคมที่มีอยู่ และเห็นว่าผู้หญิงจะต้องเข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมนิยมเสีย ก่อน สถานภาพของสตรีจึงจะได้รับการปรับปรุงให้มีความเสมอภาค

3. Social feminist คล้ายแบบที่ 3 แต่เห็นว่า การรขอให้สังคมเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมก่อน แล้วจึงเรียกร้องสิทธิสตรีนั้นคงจะไม่ได้ แต่ต้องให้ทั้งสองขบวนการคือ ขบวนการ เปลี่ยนแปลงสังคมและขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีดำเนินไปอย่างควบคู่กัน

4. Radical feminist เป็นแนวคิดปฏิเสธแนวคิดสังคมนิยมและเศรษฐศาสตร์การเมือง ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาความเท่าเทียมกันระหว่างเพศได้ แนวคิดนี้ก่อตัวมาจาก ปรากฏการณ์ความเป็นจริงว่า สถานภาพของผู้หญิงในระบบสังคมนิยม ก็ได้ดีเด่นไปกว่า ระบบเสรีทุนนิยมเลย

5. Extreme feminist กลุ่มสุดท้ายนี้เป็นกลุ่มที่ปฏิเสธทุกแนวคิดข้างต้น แม้แต่การมีอยู่ของเพศชาย แนวคิดหลักของกลุ่มนี้คือ จะต้องขจัดเพศชายออกไปจากปริมณฑลของผู้หญิง และต้องรื้อฟื้นระบบหญิงเป็นใหญ่ขึ้นมา ตัวอย่างรูปธรรมของแนวทางก็คือ การเคลื่อนไหวของพวกเลสเบี้ยนรกร่วมเพศที่ต้องการกำจัดเพศชายออกไป แม้แต่ชีวิตของเพศของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของ สื่อมวลชนกับการพัฒนาสตรี และงานวิจัยทางด้านวิเคราะห์เนื้อหาในนิตยสาร ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับ สื่อมวลชนกับการพัฒนาสตรี

พ.ศ. 2528 พนิต กุลศิริ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันต่อการพัฒนาสตรี" ด้วยการศึกษากำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของสตรี ในหนังสือพิมพ์รายวัน 8 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน บ้านเมือง สยามรัฐ ดาวสยาม แนวหน้า มาตุภูมิ ที่พิมพ์ในช่วงระหว่าง ตุลาคม 2526 ถึง กันยายน 2527 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 205 ฉบับ โดยศึกษากำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีจากปริมาณการเสนอเนื้อหา ประเภทของเนื้อหา และทิศทางในการ เสนอเนื้อหา โดยแบ่งเนื้อหาเพื่อการพัฒนาสตรีเป็นด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544) ผลจากการศึกษาหนังสือพิมพ์รายวันทั้ง 8 ฉบับ พบว่า การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีเป็นปริมาณที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเสนอเนื้อหาเรื่องต่าง ๆ แต่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี ตามที่กล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 และแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้ครบทุกด้าน เนื้อหาที่น่าสนใจมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาทเกี่ยวกับสตรี การมีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรม และศาสนา รองลงมาคือ เนื้อหาด้านคุณลักษณะส่วนตัวของสตรี เช่น การดำเนินชีวิต การดูแลร่างกายและจิตใจ เนื้อหาที่เสนอ น้อยที่สุด คือ ด้านชีวิตและครอบครัว โดยมักเสนอเนื้อหาไว้ในหน้าสตรี แต่ละฉบับ เสนอเนื้อหาในลักษณะ ที่เป็นกลางมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านลบและด้านบวกตามลำดับ

พ.ศ. 2529 อุบลวรรณ ปิติพัฒน์-โฆสิต ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "บทบาทของนิตยสารผู้หญิงในการให้ความรู้เพื่อพัฒนาสตรี" เป็นการศึกษาถึงปริมาณการเสนอ เนื้อหา

ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิตยสาร พร้อมทั้งสำรวจความต้องการของผู้อ่านและนโยบายของผู้จัดทำ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเนื้อหาที่นิตยสารเสนอแก่สังคมและแผนพัฒนาสตรี และให้ทราบถึงบทบาทของนิตยสารผู้หญิงที่มีต่อการพัฒนาสตรี การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาของนิตยสารผู้หญิงยอดนิยมจำนวน 6 ฉบับ ได้แก่ กุลสตรี ขวัญเรือน ดิฉัน ลลนา แพรว และเปรี้ยว ที่พิมพ์ในช่วงระหว่าง มกราคม ถึง ธันวาคม 2528 และการสำรวจความคิดเห็นของผู้อ่าน จำนวน 180 คน พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้จัดทำนิตยสารในด้านนโยบายการเสนอเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปริมาณความรู้ที่นิตยสารผู้หญิงเสนอให้แก่ผู้อ่านมากที่สุด ได้แก่ ความเข้าใจและรู้จักวิถีชีวิตของเพื่อนมนุษย์ ส่วนในด้านนโยบายของผู้จัดทำ จะมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอในนิตยสารเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องของความต้องการด้านเนื้อหาของผู้รับสาร พบว่า ผู้อ่านต้องการเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเข้าใจและรู้จักวิถีชีวิตของเพื่อนมนุษย์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และการรับรู้เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีสังคม ซึ่งนิตยสารที่นำเสนอเนื้อหาที่ตรงตามความต้องการของผู้รับสารได้มากที่สุด คือ ขวัญเรือน รองลงมาคือ แพรว ลลนา กุลสตรี และดิฉัน สำหรับในเรื่องของบทบาทของนิตยสารผู้หญิงในการให้ความรู้ที่มีต่อการพัฒนาสตรีพบว่า นิตยสารผู้หญิงมีบทบาทในการเสนอเนื้อหาด้านคุณลักษณะส่วนตัวของสตรีเป็นอันดับแรก และรองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในสังคม ส่วนด้านชีวิตและครอบครัว มีบทบาทในการนำเสนอความรู้ค่อนข้างน้อย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับ การวิเคราะห์เนื้อหาของนิตยสาร

พ.ศ. 2528 พินิจ ศุภมาสดุอังกูร ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "เพศศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินค่านิตยสารและหนังสือพิมพ์" ด้วยการศึกษากำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับเพศศึกษา ที่นำเสนอในนิตยสารและหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ในช่วงระหว่าง พฤษภาคม ถึง กรกฎาคม 2527 เป็นหนังสือพิมพ์ทั้งสิ้น 18 ฉบับและเป็นนิตยสารทั้งสิ้น 315 ฉบับ รวมทั้งสอบถามความคิดเห็นจากเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนจำนวน 40 ราย ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ เสนอเนื้อหาประเภทข่าวและสาระทั่วไปมากที่สุด รองลงมาคือ โฆษณาและความรู้ การศึกษา และวัฒนธรรม ในด้านเพศศึกษา เสนอความรู้ในลักษณะการตอบปัญหาทางแพทย์และปัญหาชีวิต โดยเฉพาะวิธีปฏิบัติทางเพศมากที่สุด ส่วนนิตยสาร เสนอข่าวและสาระทั่วไปมากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ การศึกษา วัฒนธรรม และบันเทิง ในด้านความรู้เพศศึกษาเสนอใน

รูปนวนิยายมากที่สุด รองลงมาคือ การตอบปัญหา โดยเฉพาะเรื่องวิธีปฏิบัติทางเพศ

พ.ศ. 2530 เยาวภา เจริญศิลป์ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การวิเคราะห์นิตยสารภาษาไทยสำหรับสตรี" เป็นการศึกษาว่านิตยสารภาษาไทยสำหรับสตรี ประกอบไปด้วยคอลัมน์อะไรบ้าง พร้อมทั้งสำรวจ วัตถุประสงค์ของการจัดทำ การคัดเลือกผู้เขียน และวิธีการเผยแพร่ นิตยสาร การวิจัยครั้งนี้ ได้คัดเลือก นิตยสารสตรีรายสัปดาห์ รายปักษ์ และรายเดือน จำนวน 20 เล่ม ที่พิมพ์ในช่วงระหว่างเดือน มกราคม ถึง ธันวาคม 2527

พ.ศ. 2532 อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในนิตยสาร ในการสะท้อนบทบาทและสถานภาพของสตรีไทย" เป็นการศึกษาถึง บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในครอบครัว สังคมและความรักที่ปรากฏในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต ที่นำเสนอในนิตยสารสตรีสาร ในช่วง พ.ศ. 2494 ถึง 2516 และ พ.ศ. 2517 ถึง 2530 ซึ่งเป็นการศึกษาถึงแนวการตอบปัญหาชีวิตและบทบาทและหน้าที่ของคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในสังคมไทย การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจดหมายที่ลงพิมพ์ในคอลัมน์ตอบ

ปัญหาชีวิต และสัมภาษณ์กลุ่มผู้อ่านนิตยสารสตรีสาร จำนวน 20 คน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในครอบครัว สังคม และความรักในช่วงพ.ศ. 2494 - 2516 และ ช่วงพ.ศ. 2616 - 2530 แตกต่างกันตามการเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองภายในประเทศและอิทธิพลจากต่างประเทศ แนวการตอบปัญหาชีวิตในงานวิจัยชิ้นนี้ จะอิงหลักเหตุผล ประสพการณ์ของผู้ตอบปัญหาชีวิต ลักษณะของปัญหา และการใช้หลักจิตวิทยาในการตอบคำถาม นอกจากนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ สามารถบอกกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต ว่ามี 2 ประเด็นคือ บทบาทหน้าที่โดยตรง ได้แก่ บทบาทในการให้คำแนะนำ การให้ความรู้ การให้ความเพลิดเพลิน เป็นแหล่งในการระบายความในใจส่วนอีกประเด็นคือ บทบาทหน้าที่โดยอ้อม ได้แก่ การให้กำลังใจในการต่อสู้ปัญหาชีวิต การสร้างค่านิยม การสร้างทัศนคติ การชี้แนะและโต้ตอบทางอารมณ์ และการกำหนดปทัสถานของพฤติกรรม

พ.ศ. 2532 อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต และ อวยพร พานิช ได้เสนอรายงาน การวิจัยประกอบ forum ผู้หญิงกับสื่อมวลชน เรื่อง "100 ปีของนิตยสารสตรีไทย (พ.ศ. 2431 - 2531)" เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของนิตยสารสตรีในรอบ 100 ปี ว่ามีลักษณะเช่นใด และศึกษาถึงทัศนคติ และความนิยมของสตรีในแต่ละยุค ที่มีต่อเนื้อหาและรูปแบบของนิตยสาร การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษานิตยสารในอดีตถึงปัจจุบันในช่วง 100 ปี จำนวน 130 ฉบับ โดยแบ่งนิตยสารสตรีออกเป็น 5 ยุค คือ ยุคที่ 1 การปลุกจิตสำนึกในด้านการเฝ้าหาความรู้ และสิทธิของสตรีไทย มีเนื้อหาความรู้ที่ทันสมัย และปลุกให้สตรีเห็นความสำคัญของการศึกษา ยุคที่ 2 เป็นยุคมืดของนิตยสารสตรี เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองและสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้นิตยสารถูกล้มหายไปเกือบ 13 ปี ยุคที่ 3 เป็นยุคตื่นตัวของนิตยสารสตรีหลังจากที่หายไประลอกหลายสิบปี เนื้อหาเน้นทางด้านบันเทิงและแม่บ้านการเรือน ยุคที่ 4 ได้แก่ ยุคนวนิยายพาฝัน เนื้อหาเน้นเฉพาะด้านบันเทิง เต็มไปด้วยนวนิยายพาฝัน นักเขียนดัง ๆ เกิดขึ้นในยุคนี้มากมาย และยุคที่ 5 ยุคข่าวสารและความหลากหลายของนิตยสารสตรี เป็นยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหาที่ให้ข่าวสารและความรู้มากขึ้น เพราะความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร